

EKONOMİK GÖSTERGELER İLE DIŞ POLİTİKA ANALİZİ: TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİ ÖRNEĞİNDE EKONOMİK GÖSTERGELERİN SİYASİ EYLEMLERE ETKİSİ

Arş. Gör. Ömer Ertuğrul MERAL
Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep
ertugrul.meral@hku.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Ahmet KESER
Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep
ahmet.keser@hku.edu.tr

ÖZ: Küresel ekonominin gelişmesi ve genişlemesi ile birlikte, devletler birbirleri ile daha bütünleşmiş ve birbirlerine daha bağımlı hale gelmişlerdir. Bu bağımlılık realitesine bağlı olarak, Devletler ve hükümetler arası anlaşmazlıkların çözülmesinde izlenecek politikalar da kendi içerisinde farklı parametrelerin olduğu bir olgu ortaya çıkarmaktadır. Bu parametrelerin en önemlilerinden birisi politika yapımı ve ekonomik göstergeler arasında gelişmektedir. Bu çalışma Türkiye ile Suriye arasında 2011'den itibaren yaşanan dış politika krizi üzerinden, izlenen dış politikaların karşılıklı ekonomik göstergelere yansımış olup olmadığını analiz etmekte ve gelecekte meydana gelebilecek krizlere yönelik bir öngörü oluşturma amacı taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dış Politika, Kriz, Türkiye, Suriye, Ekonomi.

FOREIGN POLICY ANALYSIS WITH ECONOMIC INDICATORS: THE EFFECT OF ECONOMIC INDICATORS ON POLITICAL ACTION WITH THE SAMPLE OF TURKEY-SYRIA RELATIONS

ABSTRACT: With the developing and expanding global economy, states have become more integrated and to more dependent to each other. According to the reality of this dependency, the policies to be followed in the solution of the inter-state or inter-governmental conflicts also give birth to a phenomenon which involves various parameters. One of the most important among these parameters develops between policy making and economic indicators. This study analyzes if the foreign policies have been reflected on the mutual economic indicators through the foreign policy crises experienced between Turkey and Syria since 2011 and it aims to generate a foresight related to the possible crises to emerge in the future.

Keywords: Foreign Policy, Crisis, Turkey, Syria, Economy.

1. GİRİŞ

Günümüzde uluslararası sistemde yer alan aktörlerin birbirleri ile etkileşimlerini incelerken, etkileşim biçimlerini birden fazla başlık altında değerlendirmek mümkündür. Bu başlıkların en önemlilerinden birisi de kuşkusuz ekonomik ilişkiler (Sönmezoglu, 2014, 484) kapsamında yer almaktadır.

Ekonomik ilişkilerin uluslararası ilişkilerin bir konusu olup olmadığına ilişkin farklı görüşler mevcuttur. Örneğin klasik liberal iktisatçılar ekonomi ile siyaset bilimi konularının farklılık arz ettiğini ve ayrı değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedirler. Klasik iktisatçılar, kontrol ihtiyacı duyan siyasi karar alıcılar ile serbestlik isteyen kapitalist sistemin çatışma halinde olabileceğini ima etmektedirler. Marksist teorisyenler ise ekonominin siyasi davranışı/politikayı belirlediğini öne sürmektedirler. Diğer taraftan, Merkantilist yaklaşım ise devletçi özelliği ile siyaset süreçlerinin ekonomik göstergeleri etkilediğini belirtmekte ve bu hususta devletçi yaklaşımın hem siyasi hem ekonomik manada milliyetçiliği desteklediğini öne sürmektedirler (Ataman, 2007, 447-475).

Dolayısıyla her üç görüşe göre de ekonomi ve siyaset birimleri arasındaki ilişkinin varlığını inkâr etmek her koşulda güçtür. Bu noktada değişik şekillerde birbirlerini etkileyen bir karşılıklı ilişkiden bahsetmek mümkündür.

Aslında daha 1910 yılında Norman Angell uluslararası karşılıklı ekonomik bağımlılığın “savaş”olgusunu irrasyonel kıldığını deklare etmiştir. Modernistler ise 1970’li yıllarda, telekomünikasyon alanında yaşanan gelişmeler ve jet uçağıyla yapılan ulaşımın küresel bir köy yarattığını belirtmişler ve feodal çağlardan beri dünya siyasetini domine eden ülke (toprağı dayalı) devletlerin yıldızının, uluslararası holdingler, ulusötesi sosyal hareketler ve uluslararası örgütler gibi araziye bağlı olmayan aktörler tarafından söndürüldüğünü ileri sürmüşlerdir (Keohane ve Nye, 1998, 81). Bugüne kadar yapılmış pek çok keskin iddia gibi bu kesin öngörülerin de bugün içinde yaşadığımız kriz ortamında tamamıyla geçerli olduğunu söylemek mümkün değildir. Doğrusu, küresel ekonomi ve bu ekonominin ayrılmaz parçası haline gelmiş ulusötesi şirket ve örgütler kendi ekonomik çıkarları peşinde koşarken, 21.yy’nin ilk çeyreğini yaşadığımız bugünlerde de bu çıkarların elde edilmesi, korunması, çoğaltılması bakımından “devlet” denen aygıtı kullanmaya devam etmektedirler. Küreselleşme bu kapsamda ilk döneminde devletin altını oyup, yerelleşme de yerel aktörleri güçlendirirken ortaya çıkan çatışmanın doğurduğu küreyerelleşme/küreyelleşme (glocalization) ise sonuçta beklenenin tersine bir sonuç ortaya koymuş hem devleti tekrar güçlendirmiş, hem de devletlerin karşısına bir asimetrik güç unsuru olarak terör örgütlerini çıkarmıştır. Başlangıçta yerelleşme (localization) dalgasının bir boyutu olarak yerelde ortaya çıkan bu terör örgütleri ise etkisini dağıtarak arada sırada ve istedikleri anda (sporadic) ortaya çıkan bir yapıyla küresel düzeye taşımışlardır. Ortaya çıkan bu yeni tip matruşka gibi katmanlı ve karmaşık çatışma tipi ise devleti tekrar güçlendirmiştir. Bu karşılıklı etkileşimde devletlerin politikaları ekonomiyi, ekonomiye içkin sonuçlar ise siyasaları etkilemeye devam etmektedir. Ortaya çıkan bu yeni sürekli savaş hali, devletleri kesintisiz bir çatışma ortamı ve ani değişen sürekli kriz halindeki bir ekonomi ile baş başa bırakmıştır. Postmodern dönemde, küresel siyasî ve ekonomik dengenin ya da daha doğru bir ifadeyle dengesizliğin yeni normali haline almaya başlayan bu sürekli çatışma ve kriz hali ülkelerin dış politikalarında da dağınık, çok katmanlı, çabuk değişen/değişmesi gereken bir belirsizlik durumu ortaya çıkarmaktadır. Yarın nasıl bir siyasa uygulanacağını çerçevesini bugünkü ekonomik durum ve konjonktür; yarın nasıl bir ekonomi içinde olacağımızın zeminini ise bugünkü siyasalar belirlemektedir.

Ülkelerin iç siyasetini şekillendiren bu ekonomi-siyaset etkileşimi, kaçınılmaz olarak aktörlerin uluslararası politikalarını da yönlendirmektedir. Örneğin Lane (2001, 262) yapmış olduğu değerlendirmede, ekonomideki refaha ilişkin analizlerin, uluslararası politika analizi için yeni temeller ortaya koyacak önemli politika değerlendirmelerinin kapısını aralayacağını ifade etmektedir. Özellikle uluslararası sisteme ekonomik ve politik entegrasyonu sağlamış olan aktörler için bu işbirliği ve refah ortamını elde tutmak büyük bir mesele haline gelmiştir. Küreselleşme olarak da belirtilen bu ilişkiler bütünü aktörlerin davranış kalıplarını etkileyen bir süreç olarak görülmektedir.

Dolayısıyla küreselleşmenin ve yerelleşmenin zıt yönlü aşındırıcı etkisi ile uluslararası ekonomik ilişkilerde de küreyerel bir karmaşıklık, matruşka tipi bir iç içe geçmişlik söz konusudur. Bu konuda Pohjola (2002, 133) da dünya ekonomisinin, bir taraftan iş dünyasının küreselleşmesi diğer yandan da bilgi iletişim teknolojilerinde ortaya çıkan devrim dolayısıyla temel yapısal değişim yaşamakta olduğunu belirtmektedir.

Küreselleşmenin uluslararası ekonomik sistemde tüm ülkeleri birbirine sıkı sıkıya entegre etmek suretiyle, izleyecekleri siyasaları da birbirine bağımlı hale getirdiği gerçeği 21. Yüzyılım yadsınamaz bir gerçeği olarak karşımızda durmaktadır. Bu da bir taraftan ülke ekonomilerini birbirine bağlarken öte yandan ekonomi ve siyaset arasındaki ilişkiyi de birbirinden sürekli etkilenen ve birbirini sürekli etkileyen özel bir sebep-sonuç boyutuna çekmektedir. Gelişen bilgi iletişim teknolojileri ve hızlı ulaşım ise küresel ile yereli iç içe geçirmekte, zamanı hızlandırırken mekânı daraltmaktadır. Küresel ölçekte meydana gelen değişimler dünyanın hemen her yerinde

yereli etkilerken, yerel boyutta ortaya çıkan hadise, oluşum veya örgütler ise küresel etkiler gösterebilmektedir (Saner ve Liu, 2003, 1).

Ülkemizin bulunduğu Ortadoğu bölgesine baktığımızda, coğrafi özellikler ve değerli yer altı kaynaklarının da etkisi ile tam bir matris yapıya bürünen bu karmaşık ilişkiler bütünü görmek mümkündür. Körfez ve Doğu Akdeniz ülkelerinin gerek birbirileri arasında gerekse büyük güçler ile olan ilişki ağları zaman zaman bölgede uzun süreli çatışmalara varan krizlere yol açmaktadır. Bu çerçevede değerlendirilebilecek her iki körfez savaşı da bugün Irak ve Suriye’de daha çok vekâlet savaşları şeklinde ve yerel, bölgesel ve küresel güç katmanları arasında iç içe geçmiş matruşka çatışmalar halinde sürdürülen “asimetris savaşı (asimetrik ötesi- hem asimetriyi hem de katmanlar arası karmaşık matris yapıyı içeren yeni nesil savaş biçimi)” (Keser, 2015, 685) da Batılı devletlerin bölgedeki politikalarını uygulayacak alan oluşturma çabası olarak görülebilir. Dolayısıyla bölgeyi ekonomik-siyasi çıkarlar üzerinden sürekli yoğun etkileşimlerin yaşandığı bir yer olarak tarif etmek yanlış olmayacaktır.

Bu etkileşim araçlarının içerisinde çatışma ve işbirliği gibi ters etkili mekanizmalar olduğu kadar ekonomik araçlar da bir manivela olarak kullanılmaktadır. Aktörler ekonomik önlemleri bir siyasi etki aracı olarak kullanma amacı güdebilmekte (Sönmezoğlu, 2014, 485) ya da oluşturulan politikalar ekonomiyi doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilmektedir. Ekonomik çıkarlara ilişkin beklentiler gelişmelere bağlı olarak ülke siyasasını yönlendirebilmekte, yine oluşturulan siyasalar da karşılıklı ekonomik ilişkilerin dengesine yön vermektedir. İşte ekonominin bir dış politika aracı olarak kullanılması da nihayetinde dış politika veya güvenlik politikası analizlerinde ekonominin de önemli bir değişken olarak denkleme dâhil edilmesini zorunlu kılmaktadır.

Bu kapsamda, dış politika veya güvenlik politikaları üzerindeki ekonomik etkiler negatif veya pozitif yönde olabilmektedir. Bununla birlikte, alan yazında çalışan araştırmacılar genelde bu etkinin negatif yönüne dikkat çekmektedirler. Kamu politikaları (siyasalar) üzerindeki bu negatif etki zorlama, pozitif etki ise ödüllendirme olarak da (Sönmezoğlu, 2014, 485) ifade edilmektedir. İster pozitif ister negatif olsun, her iki durumda da bir etki söz konusudur. Bu etkinin sebep mi yoksa sonuç mu olduğu ise kritik bir inceleme konusudur. Çünkü buradaki sorunsal tavuk-yumurta ilişkisindeki ikilemi andırmaktadır.

Bu çıkarımdan hareketle, benzer bir incelemenin, son on yıl içerisinde ilişki dinamiklerini çok iyi ve/veya çok kötü olmak üzere iki zıt uçta yürüten Türkiye ve Suriye devletleri için de yapılması oldukça önemlidir. Bunun için müteakip bölümlerde, özellikle ülke temsilcilerinin karşılıklı söylemleri üzerinden, Türkiye ve Suriye’nin politikalarının ekonomik göstergelerine ya da ekonomik göstergelerinin politikalarına ne kadar etki ettiği sorunsalına yanıt aranmıştır.

2. TÜRKİYE-SURİYE PERSPEKTİFİ

Türkiye ve Suriye arasındaki ilişkide, ekonomik göstergelerin siyasi söylem veya politikalara ya da siyasaların ekonomiye etkisinin görülebilmesi için ikili ilişkilerin seyrini genel olarak görmek gerekmektedir.

Türkiye-Suriye ilişkileri Suriye’nin bağımsızlığını kazandığı 1944 yılından 1998 yılına kadar genelde çatışmacı bir seyir izlemiştir. Bu dönem içerisinde özellikle su sorunu, PKK terör örgütüne Suriye’nin verdiği destek ve Antakya üzerindeki Suriye’nin hak iddiaları ve bunun gibi birçok meselenin ikili ilişkilerin olumlu yönde gelişmesine fırsat vermemesi bu çatışmacı seyrin temelini oluşturmuştur. 1998 yılı, özellikle PKK örgütü üzerinden Türkiye’nin güç kullanma sinyalleri gösterdiği kritik bir dönem olmuştur.

Türkiye’nin güç kullanma kararlılığı karşısında kayıtsız kalamayan Suriye kendi politikalarını değiştirmek zorunda kalmıştır. Teröristbaşı Abdullah Öcalan’ın Suriye’den çıkarılması ile sonuçlanan bu süreç, Türkiye-Suriye ilişkilerinin olumlu yönde gelişmesi için bir zemin oluşturulmuştur. Ancak asıl dönüşüme sebep olan hareket, 1 Mart 2003 tezkeresinde Amerikan güçlerine topraklarını açmayarak tüm müttefik ve bölge ülkelerini şaşkırtan Türkiye’nin verdiği reaksiyon olmuştur. Bu karar o dönem Amerika ile ilişkileri iyi olmayan ve teröre destek

veren ülkeler statüsünde bulunan Suriye'nin güvenlik endişelerini bir nebze rahatlatan bir karar olmuştur. Bu tarihten sonra da ikili ilişkiler gelişme göstermeye başlamıştır.

Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin Suriye üzerinde artan baskısına karşı Türkiye'nin Suriye ile ilişkilerini geliştirmeye çalışması, Suriye çevrelerince olumlu bir tavır olarak görülmüş, nitekim iki ülke arasında ekonomik, siyasi ve askerî işbirliği sağlamaya yönelik anlaşmalar da bu olumlu yaklaşımların sayesinde imzalanabilmiştir. Serbest Ticaret Anlaşması ve Yüksek Stratejik İşbirliği çalışmaları meyvelerini vermiş, iyi ilişkiler süreci 2009 yılında karşılıklı vizelerin kaldırılmasına (Ayhan ve Basılğan, 2012, 10-12), ortak askerî tatbikatların yapılmasına kadar varan bir bahar döneminin yaşanmasına zemin hazırlamıştır.

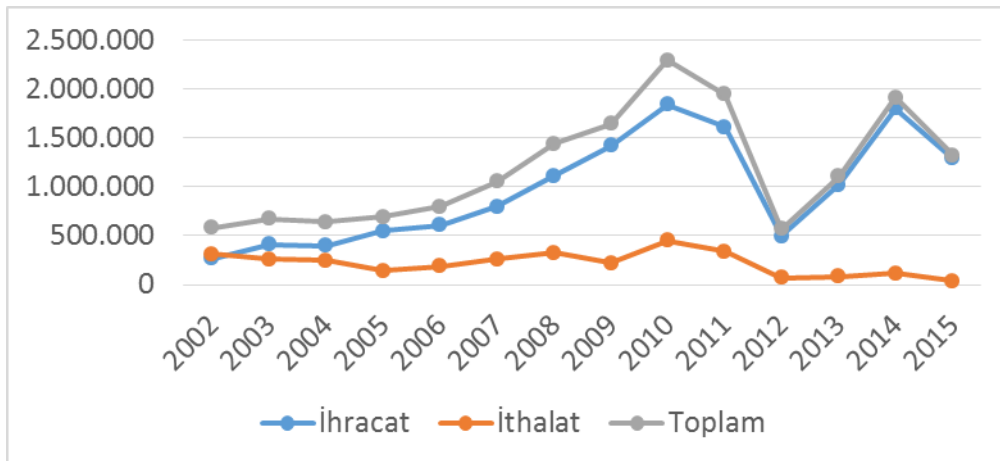
Ne var ki bu bahar havası çok uzun ömürlü olamamış ve 2011 yılı sonları, iki ülke arası ilişkilerin kurulduğu dönemden beri dalgalı bir seyir izleyen Türkiye-Suriye ilişkileri açısından yine olumsuz yönde ciddi bir kırılma noktası olmuştur. Arap baharının Suriye'ye de sıçramasının ardından meydana gelen olaylara Türkiye'nin yaklaşımının ilk etapta yumuşak olduğunu görmek mümkündür. Ancak olayların kapsamı ve Esad yönetiminin şiddeti arttıkça bu etkileşimin sonuçları Türkiye'ye sıçramaya başlamış, milyonlarca Suriyeli Türkiye sınırına yığılmıştır. Suriye'de Esad rejiminin uyguladığı şiddetin giderek artması Türk hükümetinin Esad'a olan yaklaşımını değiştirmiş ve eleştirel bir tutuma dönüşmesine yol açmıştır. Esad yönetiminin karşı tutumunun da giderek agresif ve daha da negatif bir yöne kayması, kısa süren iyi ikili ilişkilerin yerini, halen devam etmekte olan bir kriz döneminin almasına yol açmıştır.

3. EKONOMİK GÖSTERGELER

Aslında kriz dönemi öncesinde yaşanan kısa süreli bahar döneminde, belirgin bir şekilde Türkiye-Suriye ilişkilerinde hem siyasi hem ekonomik hem de kültürel bağların geliştirildiği bir süreç yaşanmıştır. Gelişen ikili ilişkilerin ekonomik yansımaları da kendisini göstermeye başlamıştır. 2000'li yılların başlarında gelişmeye başlayan ilişkilerin 2009 yılındaki yansıması dış ticaret hacminde yaklaşık üç kat artış ve bir buçuk milyar dolardan fazla bir ticaret hacmi göstergesi olmuştur.

Yukarıdaki gelişme seyri, Suriye'de olayların başladığı 2011 yılına kadar ivme kazanarak devam etmiş, sorunlar nedeniyle yaptırımların uygulanmaya başlandığı 2011 yılına kadar Türkiye-Suriye dış ticaret hacmi iki buçuk milyar dolara yaklaşmıştır (TÜİK, 2015). Bu artışın yıllık görünümü aşağıda Grafik-1'de de açıkça görülmektedir:

Grafik-1: 2002-2015 Yılları Arasında Suriye-Türkiye Ticaret Hacmi

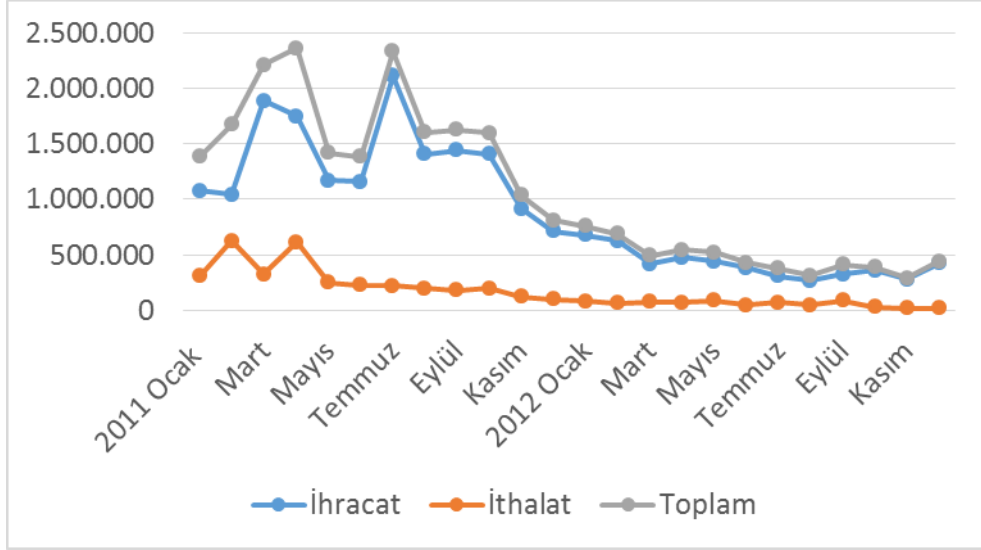

Kaynak: (TÜİK, 2015).

İki ülke arasında ticaret hacminin en yüksek seviyelere ulaştığı 2010 yılında, Suriye ile Türkiye arasındaki ithalat ve ihracat rakamları, bu ülkeyle o dönemde ulaşılan seviyenin, Türkiye'nin toplam ticaret hacminin yaklaşık olarak %1'i olduğunu ortaya koymaktadır. Ne var ki

2011 yılında ilişkilerin bozulması ile birlikte, ekonomik faaliyet alanları da daralma göstermeye başlamıştır. Bu daralma özellikle 2011-2012 yılları arasında çok belirgin durumdadır. Grafik-2’de de görüleceği üzere ticaret hacmi yaklaşık 6 kat azalmıştır.

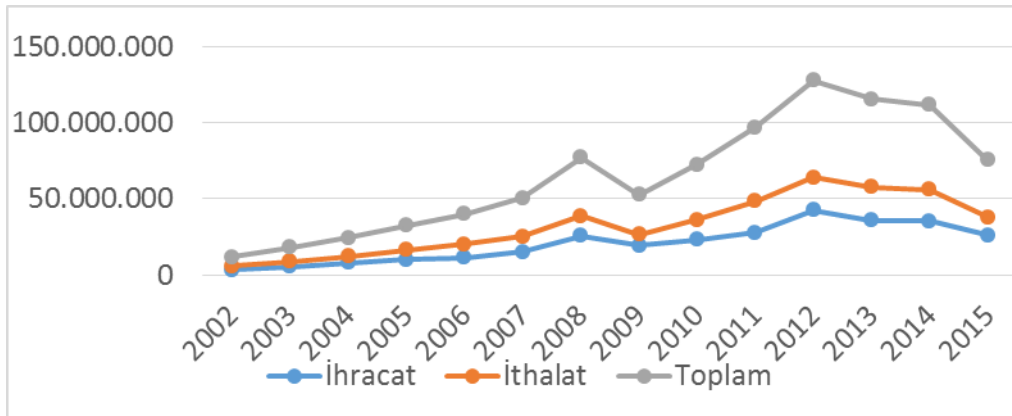
Grafik-2. 2011-2012 Yılları Suriye-Türkiye Dış Ticaret Hacmi (1000\$)

Kaynak: (TÜİK, 2015).

Doğrudan ikili ticaret dışında, Suriye'nin Türkiye açısından önem arz eden bir başka durumu da ürünlerin özellikle Ortadoğu pazarlarına gönderilebileceği kısa ve güvenli bir yol güzergâhı sunmasını sağlayan jeopolitik konumuna dayanmaktadır. Bu konum sayesinde Suriye ile olan ekonomik ilişkiler geliştirilirken, aynı dönemde Suriye üzerinden mal ve ürün gönderilen yakın Ortadoğu bölgesi devletleri ile de ticari ilişkilerde gelişme görülmüştür. Bu yol güzergâhı üzerinden yapılan taşımacılık dolayısıyla, Türkiye'nin toplam ihracatının yaklaşık %27'sinde Suriye'nin doğrudan veya dolaylı ilişkisi bulunmaktadır. İran ile olan sınır geçişlerinin istikrarsız durumu (Hürriyet: 2015) ve Irak'ta 2003'ten beri devam eden bölgesel güvenlik zafiyetleri (Dışişleri Bakanlığı, 2015) sebebi ile 2011 yılına kadar Suriye, Körfez pazarlarına geçiş köprüsü olarak hizmet etmiştir. Suriye'de olayların yayılması ile birlikte, günümüzde bu ticaret yolu etkinliğini yitirmiş bulunmaktadır. Sınır kapılarının istikrarsızlığı ve güvenlik sorunları sebebi ile Suriye günümüzde tercih edilen rota olmaktan çok uzak bir durumdadır. Nitekim bu etki aşağıda Grafik-3'te de görülmektedir:

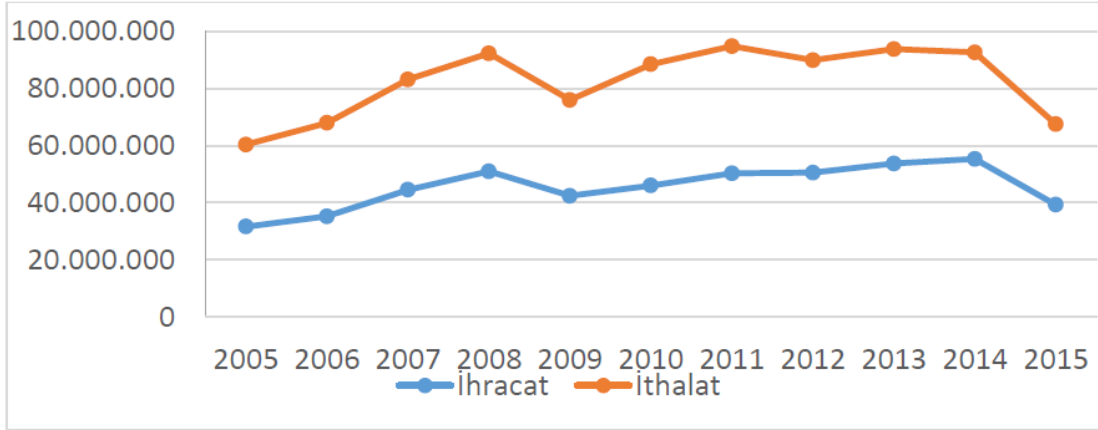
Grafik-3. Türkiye ile Yakın Ortadoğu Bölgesi Ülkelerinin Ticaret Hacmi (1000\$)

Kaynak: (TÜİK, 2015).

Grafik-3'ten de anlaşılacağı üzere, Suriye'de iç karışıklıkların başladığı 2011 yılına kadar genel eğilim artış olmakla birlikte, 2011 yılı sonlarından itibaren ticaret hacminde ortalamalar düşmeye başlamıştır. 2009 yılındaki sert düşüş ikili ilişkiler ile ilgili olmamakla birlikte, o dönem ortaya çıkan küresel ekonomik krizden kaynaklıdır. Grafikte 2012 yılındaki rakamlar, 2011 yılında gerçekleşen hacmi gösterdiği için 2011 rakamları olarak kabul edilmelidirler. Türkiye'de ticaret yolu olarak karayolu ve demiryolu önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle Suriye ve Ortadoğu bölgesi ile gerçekleştirilen ticaret açısından da karayolu ve demiryolu taşımacılığı verilerinin de görülmesi faydalı olacaktır. Türkiye'nin karayolu taşımacılığı ile gerçekleştirdiği ticari faaliyetin grafiği aşağıdaki gibidir.

Grafik-4. Türkiye'nin Karayolu Taşımacılığı Kullanarak Gerçekleştirdiği Dış Ticaret Hacmi

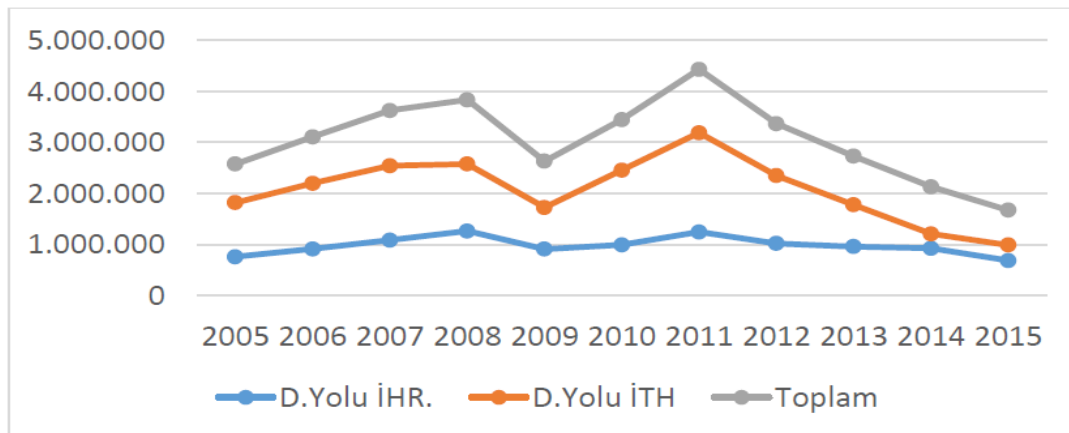

Kaynak: (TÜİK:2015).

2015 rakamları içerisinde Kasım ve Aralık aylarına ilişkin verilerin bulunmadığını belirtmek gereklidir. Bu bilgiyle birlikte, Türkiye'nin Suriye üzerinden gerçekleştirdiği karayolu taşımacılığının önemli seviyede etkilenmediği; alternatif yollar veya pazarlar bulunarak karayolu taşıma faaliyetinin gerçekleştirildiği görülmektedir. Bununla birlikte, gelişme gösteren bir faaliyet iken sabit durumda kalması mümkün olan bir fırsat maliyetini de ortaya çıkarmakta, ayrıca alternatif güzergâhlardan yapılan taşımacılığın maliyetini de malların üzerine ekleyerek rekabet avantajını olumsuz yönde etkilemektedir.

Suriye'deki durumun asıl yansıması ise demiryolu taşımacılığında görülmektedir. Aşağıda Grafik-5'te de görüleceği üzere bölgeye giden ürünlerin taşınmasında demiryolu oldukça yüksek oranlarda kapasite kaybına uğramıştır.

Grafik-5. Demiryolu İle Yapılan Dış Ticaret Hacmi Tablosu (1000\$)

Kaynak: (Rayhaber, 2015).

Demiryollarının bu kadar çok etkilenmiş olmasının sebebi, Türkiye'nin güney yönlü tüm demiryolu sınır geçişlerinin Suriye üzerinden sağlanıyor olmasına dayanmaktadır. Türkiye'nin güney demiryolu sınır geçişleri olan Tahtaköprü-Meydan/Akbez, Çobanbey ve Kamışlı Sınır geçişlerinin üçü de Suriye sınırında bulunmaktadır. Bundan dolayı, demiryolu taşımacılığı yaklaşık 4 kat azalma göstermiştir. Bu yola tek alternatif, doğu yönünde İran sınırında bulunan Kapıköy geçiştir. Bu yol da özellikle zaman ve mesafe açısından oldukça dezavantajlı durumdadır.

Karakteristik olarak Türkiye-Suriye ekonomik ilişkilerinde bu göstergelerinin gelişmesinde etkili olan olaylar bir takım siyasi meselelerin ve kararların sonucunda gerçekleşmiş ve sonrasında ortaya çıkan politikaların da sebebi olmuşlardır. Dolayısıyla bir taraftan uygulanan karşılıklı politikalar ekonomik ilişkileri etkilerken, diğer yandan ortaya çıkan ekonomik ilişki durumu müteakip politikaların seyrini de belirleyebilmiştir.

4. SONUÇ

Çalışmada bu bölüme kadar yapılan inceleme ekonomi-dış politika etkileşiminde açıkça bir tavuk-yumurta ilişkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Aslında burada iki yönlü bir ilişki olduğu muhakkaktır. Yani bir taraftan ülkelerin ekonomik çıkarlarını en üst düzeye çıkarmaya yönelik beklentileri karşılıklı politikaları belirlemede, öte yandan bu kapsamda uygulanan politikalar da ekonomi üzerinde aynı yönlü bir ilişkiyi beslemektedir. Dolayısıyla ekonomi ve siyasalar arasındaki ilişkiyi doğrusal bir skalada değil de dairesel bir tayf üzerinde değerlendirmek daha doğru olacaktır. Çünkü biri daima diğerinin nedeni, ötekisi de bir öncekinin sonucu olmakta ve bu ilişki sürekli bir döngü halini almaktadır.

Türkiye-Suriye ilişkileri çerçevesinde 2011 yılına kadar yaşanan geçici bahar dönemi süresince, karşılıklı iyileşme gösteren dış politikaların etkisiyle ekonomik göstergelerde gözle görülür bir iyileşme ortaya çıkmıştır. Bu akım yukarıda belirtilen ilişkinin birinci yönüne yani, politikanın ekonomi üzerindeki etkisine ışık tutmaktadır. Aynı dönemde artan ekonomik ilişkiler, politika alanını beslemekte ve siyasî ve askerî yeni işbirliği alanlarının zeminini hazırlamaktadır. Bu akım ise ilişkinin ikinci yanına yani ekonominin siyasalar üzerindeki etkisine ışık tutmaktadır.

İzleyen süreçte 2011 sonrasında ise iyi ilişkilerin yerini bir kriz ortamına bırakmasıyla birlikte, karşılıklı olarak sertleşen politikaların neticesinde iki ülke ticaret hacmi dramatik bir şekilde düşüş göstermiştir. Krizin bu tarafında sanki ilk bakışta, tetikleminin siyasaların ekonomi üzerindeki etkisiyle başlamış olduğu gibi bir görüntü verdiği görülmektedir. Derinlemesine yapılacak bir incelemede ise bu kriz döneminin aslında iki ülkenin karşılıklı siyasalarının bir sonucu değil, küresel güçlerin bölge üzerindeki ekonomik hegemonya mücadeleleri sonucu ortaya çıkan sistemik baskının bir neticesi olduğu ortaya çıkacaktır. Bir taraftan Irak'ta bulunan zengin yeraltı kaynakları ve bu kaynakların Akdeniz'e ulaştırılmasında alternatif bir güzergâh olabilecek Suriye'nin yeniden şekillendirilmesine yönelik mücadele, öte yandan Doğu Akdeniz'de ortaya çıkan zengin doğalgaz kaynaklarının kontrolüne sahip olmak için planlanan hedefler bölgeyi küresel güçlerin tatbikat sahasına çevirmiştir. Küresel güçlerin ekonomik çıkarlara dayalı bu mücadelesinin zorladığı sistemik basınç nedeniyle kendi siyasi-ekonomik çıkarlarının peşine düşen bölgesel güçler de bu karmaşık matris içerisinde yerlerini almışlardır. Türkiye, İran, Suudi Arabistan ve İsrail bu kapsamda bölgedeki krizi çok yakından takip etmekte ve ortaya çıkan girdap içerisinde ya kazanımlarını artırmaya ya da krizi en az zararla ve/veya zararsız olarak atlattırma çalışmaktadırlar. Dolayısıyla burada da temelde küresel ekonomik beklentilerin tetiklediği güvenlik siyasalarının ortaya çıktığı; bu siyasaların da ters bir akımla krizin tarafları arasındaki ekonomik ilişkileri negatif yönde etkilediği görülmektedir.

Türkiye-Rusya arasındaki ilişkiler açısından da benzer değerlendirmeleri yapmak mümkündür. Suriye'deki kriz ortaya çıkana kadar iki ülke arasında sürekli iyileşme gösteren ekonomik ilişkiler uygulanan siyasaları da etkilemiş ve karşılıklı olarak sürekli yeni stratejik projelerin geliştirilmesine ön ayak olmuştur. Suriye krizine kadar olan dönemde bahsedildiği üzere ekonomideki pozitif ilişkinin siyasalara olumlu yansımaları görülmüştür. Kriz sonrasında dış politika yaklaşımları ve özellikle 24 Kasım 2015 tarihinde Türk F-16'ları tarafından, Türkiye hava sahasını ihlal eden Rusya'ya ait bir savaş uçağının Kızıldag mevkiinde düşürülmesi (Keser ve

Meral, 2016: 33) ile beraber ise negatif yönde değişen ve gerginleşen politik ilişkilerin ekonomiyi de olumsuz etkilediği görülmüştür. Rusya tarafından kendi vatandaşlarının çok yüksek bedellerle gıda tüketmesi pahasına Türkiye'den yaş sebze ve meyve ithalatı durdurulmuş; Türkiye'ye gelen Rus turist sayısında da büyük düşüş ortaya çıkmıştır. Öte yandan Rusya'nın uzun dönemli ekonomik beklentileri açısından önem taşıyan Türk akımı, nükleer santral inşası vb. projeler de durma noktasına gelmiştir. Sonuçta ortaya çıkan bu ekonomik göstergeler, iki ülke politikacılarının siyasalarını yeniden gözden geçirmelerini sağlamış ve bu defa da ekonomi dış politika üzerinde pozitif yönlü bir basınç uygulayarak ilişkilerin yeniden yörüngeye oturtulmasına kaynaklık etmiştir.

Sonuç itibariyle, incelen örnek olaylar da ortaya koymaktadır ki ekonomi ve politika kesintisiz bir döngü halinde birbirini etkilemekte ve birisinde meydana gelen olumlu/olumsuz gelişme diğeri de aynı yönde etkilemektedir. Bu defa da diğeri gelişmeler aynı yönde diğeri beslemektedir. Bu tavuk-yumurta ilişkisi içerisinde sürekli bir sebep-sonuç-sebebi döngüsü devreye girmekte ve iyi yöndeki gelişme iyi, kötü yöndeki gelişme kötü yönde olmak üzere diğeri üzerinde izlek bağımlı bir neticeye yol açmaktadır. Bu kapsamda Türkiye açısından, bölgesindeki krizi en az kayıpla/kayıpsız veya kazançlı olarak atlatabilmesi ve fırsata dönüştürebilmesi açısından, pragmatik bir yaklaşım sergileyebilmenin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşım ise bölgedeki matris karakterli çatışma ortamının toz dumanı içerisinde nefes alabilecek alanlar açarak, her bir bölgesel ve küresel aktörle kendisi arasında mümkün olabilecek mikro işbirliği damarlarını aramak, bulmak ve bu *mikro işbirliği alanları üzerinden, makro hedeflere yürüyebilmekle* mümkün olacaktır. Çünkü yukarıdaki örnekler de ortaya koymaktadır ki ekonomi-siyaset ilişkisinde, değişkenlerin herhangi birisinde oluşturulacak mikro bir iyileşme diğeri üzerinde makro bir düzeltme; tersi durumda ise diğeri üzerinde sert olumsuz sonuçlara yol açan bir döngüyü beraberinde getirmektedir.

Bu çalışma, her ne kadar yukarıda kısaca Türk-Rus ilişkilerine de değinilmiş olsa da esas itibariyle, ekonomik göstergeler-dış siyasalar arasındaki ilişkiyi Türkiye-Suriye ilişkileri kapsamında ve yalnızca bu iki ülke arasında ortaya çıkan rakamlar üzerinden araştırmakla sınırlı tutulmuştur. Önümüzdeki süreçte Türkiye ile Rusya, ABD, İran, Suudi Arabistan, olayının ekonomik, siyasi ve sosyolojik sebep ve sonuçları kapsam dışı bırakılmıştır. Bu alanlar da ilgili disiplinlerde uzmanlaşmış akademisyenler tarafından araştırılması gereken bir konu olarak önemini muhafaza etmektedir.

KAYNAKLAR

- Ataman, M. (2007). Uluslararası ekonomi politik: Güç siyasetinin ötesi. Der.: Zeynep Dağı, *Uluslararası Politikayı Anlamak Ulus-Devlet'ten Küreselleşmeye*, 446-508.
- Ayhan, V. ve Basılğan, M. (2012). "Türkiye ile Suriye arasındaki krizin Gaziantep ve Hatay bölgesi ekonomileri üzerindeki etkileri", *Uluslararası Ortadoğu Barış Araştırmaları Merkezi*, Rapor No:12, [Çevrim-içi:<http://www.impr.org.tr/wp-content/uploads/T%C3%9CRK%C4%B0YE-%C4%B0LE-SUR%C4%B0YE-ARASINDAK%C4%B0-KR%C4%B0Z%C4%B0N-GAZ%C4%B0ANTEP-VE-HATAY-B%C3%96LGES%C4%B0-EKONOM%C4%B0LER%C4%B0-%C3%9CZER%C4%B0NDEK%C4%B0-ETK%C4%B0LER%C4%B0.pdf>] Erişim Tarihi: 20.10.2015
- Dışişleri Bakanlığı (2015). [Çevrim-içi:<http://www.mfa.gov.tr/irak-seyahat-edecek-turk-vatandaslarinin-dikkatine.tr.mfa>] Erişim Tarihi: 01.11.2015
- Hürriyet (2015). [Çevrim-içi:<http://www.hurriyet.com.tr/sinirda-25-kilometrelik-tir-kuyruğu-28441733>] Erişim Tarihi: 01.11.2015.
- Keser, A. (2016). "Labor pains of the final gains: glocal integrated governance at all levels of multi-polar games *Turkish Studies*. 11(2), 685-710.
- Keser, A. ve Meral, Ö. E. (2016). Türk hava sahasını ihlal eden Rus uçağının düşürülmesi: Uluslararası anlaşmalar ve hukuk çerçevesinde bir inceleme. *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 28-44.
- Keohane, R. O. ve Nye, J. S. (1998). Power and interdependence in the information age. *Foreign Affairs*, 5, 81-94.
- Lane, P. R.(2001). The new open economy macroeconomics: A survey. *Journal of International Economics*, 54, 235–266.
- Pohjola, M. (2002). The new economy: Facts, impacts and policies. *Information Economics and Policy*, 14, 133–144.
- Rayhaber, (2015), [Çevrim-içi:<http://www.rayhaber.com/2013/tcdd-demiryollari-haritasi-2013-guncel-yuksekokunurluklu/>] Erişim Tarihi: 01.11.2015
- Saner, R. ve Yiu, L. (2003). International economic diplomacy: mutations in post modern times. *Netherlands Institute of International Relations "Clingendael" Discussion Papers in Diplomacy* [Çevrim-içi:<http://www.diplomacydialogue.org/images/files/20030109-DP-DSP.pdf>] Erişim Tarihi: 20.10.2015
- Sönmezoğlu, F. (2014). *Uluslararası politika ve dış politika analizi*, İstanbul: Der Yayınları.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu Resmî Web Sitesi, (2015), [Çevrim-içi:<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=kategorist>] Erişim Tarihi: 01.11.2015